

BUZETSKI ZBORNİK. 23. knjiga. Buzet, 1997

Godišnjak "Buzetski zbornik" izlazi redovito, pa je tako i ove, 1997. godine izašla nova, 23. knjiga koja počinje pregovorom prof. Antuna Heka jednog od urednika i prilogom gradonačelnika Borisa Sirotića "Subotina '96". Knjiga sadrži preko 30 priloga raspoređenih u pet poglavlja: Račice, Bužeština Istre, Literalni prilozii, Prikazi i Sport.

Prvo poglavlje počinje prilogom istarskog književnika rođenog u Račicama Miroslava Sinčića, Pogled s Kramenjice, pogled na svoje selo i zavičaj.

O području Račice od prapovijesti do kraja X stoljeća piše Robert Matijašić (Sveučilište u Rijeci, Pedagoški fakultet u Pulji). To je područje od najstarijeg vremena bilo neprestano naseljeno, a promjene u stanovništvu uzrok su povijesnih zbivanja, tako da ovdje do Hrvata prevladava vrijeme Ilira i Rimljana. O arhivskom gradivu o Račicama u Povjesnom arhivu Pazin i Župnom uredu Vrh piše mr Jakov Jelinčić, (Povijesni arhiv Pazin), a govor u Račicama prikazala je Nataša Draščić (Osnovna škola Buzet). Prikazana su fonetska i morfološka obilježja govora koji pokazuje značajke svih buzetških govora. To je čakavski govor u čiju su bazu uvršteni neki slovenski jezični elementi. Ovim se govorom služi mali broj ljudi pa mu prijete opasnost od zaborava. Ista autorica piše i o Nugaljskom govoru.

Dr. Tomo Vinšćak (Etnološki zavod Filozofskog fakulteta u Zagrebu) prilaze Etnografske slike Račica u srednjoj Istri govoreći o nekim rezultatima istraživanja koje je 1995. godine proveo Etnološki zavod iz Zagreba. Istraživanjem je prikupljeno mnogo grade o svim vidovima duhovne i gospodarske djelatnosti Račica i drugih naselja. U grupi istraživača uz etnološke nalazili su se i apsolventi arhitekture pa je posebno razmatran i razvoj ruralne arhitekture. Središnja Istra je zbog svoje prometne izoliranosti sačuvala prirodni okoliš, tradicijsku kulturu i način života, ali zbog neminovnog komunikacijskog povezivanja neke će bitne pojave nestati, pa je potrebno pronaći modele očuvanja prirodnog okoliša i kulturnih vrednota u kontekstu suvremene civilizacije i turizma, koji je u obalnom dijelu Istre visoko razvijen.

O rezultatima istraživanja pod naslovom Model gospodarstva u selu Račice i odnos stanovnika prema prirodnom okolišu piše mr Lidija Zrnić (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb). Listopada 1955.g. istraživana je građa o osnovnim granama gospodarstva između dva svjetska rata, te odnos prema prirodnom okolišu. U selu Račice izvrsno sačuvana ruralna cjelina s pretežno starijim stanovništvom pruža obilje grade. O osnovnim granama gospodarstva autorica govori o ratarstvu, vinogradarstvu, stočarstvu, lovu i ribolovu, a o šumama, vodama, odlaganju otpada i higijeni kada je riječ o odnosu prema prirodnoj okolini.

U drugom poglavlju zbornika nalaze se teme o Bužeštini i Istri u cjelini. U prilogu Slom feudalizma u

Istri 1848/49, dr. Petar Strčić (Arhiv HAZU, Zagreb) naglašava da je ukidanje feudalnih odnosa donijelo olakšanje seljacima samo na bivšem austrijskom području, jer kolonat u nekadašnjem mletačkom dijelu Istre, pa tako i na Bužeštini nije bio ukinut. Građanska revolucija 1848. te kontrarevolucionarna 1849.godina u Istri s Kvarnerskim otocima (Istarski okrug, u okviru austrijskog dijela Habsburške Monarhije) donijelo je formalno pravno ukidanje kmetstva u nekadašnjem austrijskom dijelu, ali ne i ukidanje kolonata u bivšem mletačkom dijelu Istre. Što više, kolonatski odnosi se proširuju i na neka druga područja Istre. U takvim okolnostima seljački svijet, a on je gotovo u cijelini hrvatski, ostaje i dalje u stanju ovisnosti o bivšem posjednicima, a i o lihvarima, jer seljak nije imao novac za otplatu svoga dijela ezonerskog duga. U Istri je bilo više seljačkih pokreta (uoči 1848. god. ovdje je izbila i zadnja kmetvska pobuna u hrvatskim zemljama), a koristeći hrvatske seljake njemačka je vlast uspješno smirivala uzburkano talijanaštvo - talijansko građanstvo Istre.

Mr. Zdenko Balog (Narodno sveučilište Križevci) najbolji poznavatelj srednjovjekovnog Roča u prilogu Pretpostavke o najranijem urbanističkom razvoju Roča govori o Roču kao drugoj po snazi i važnosti tvrđava Rašporskog kapetana u vrijeme njegovog djelovanja u Buzetu. U 13. stoljeću Roč je imao najmanje tri crkve. Početkom 13. stoljeća građena je crkva Sv. Antuna Opata, koja je produžavana i povišena u 16. stoljeću. Roč u to vrijeme ima i crkve Sv. Bartula i Sv. Petra, danas crkva Sv. Roka. Postojanje triju bratovština u Roču dokaz su razvijene ekonomije i velikog kruga gravitirajućeg stanovništva. Vesna Katarinčić Škrlj (Općinski sud, Buzet), piše o Buzetskim statutima 1435 i 1575. godine. Dr. Alojz Jembrih (Zagreb), piše pretisku knjige Stjepana Konzula, Beneficium Christi koja je prvi puta na hrvatskom jeziku tiskana 1565. godine, a kao pretisak objavljena je 1996.godine. To je posljednje djelo iz kruga hrvatskih prevoditelja tiskano u Urachu kraj Tubingena. Autor prvog izdanja knjige bio je Benedetto de Montova (1543), a Petar Pavao Vergerije 1549. godine navodi da je knjiga u venecijskoj Republici samo za šest godina tiskana u 40.000 primjeraka. Beneficium Christi bila je prevedena na španjolski, francuski, engleski, hrvatski, holandski i češki jezik. Jedini je primjerak latiničkog izdanja sačuvan u Narodnoj i univerzitetskoj knjižnici (NUK) u Ljubljani, a taj se je primjerak koristio kod tiskanja pretiska.

U prilogu Moj put do starih rijetkih hrvatskih knjiga ing. Ivan Dubravčić, piše kako je u slobodno vrijeme obilazio antikvarijate u Njemačkoj i drugim zemljama tražeći rijetko vrijedne hrvatske knjige, pa je tako njegovom zaslugom u Hrvatsku došlo nekoliko vrijednih rijetkih knjiga. Jedna od takvih je i Probni mali glagoljski katekizam iz 1561. godine, objavljen 1994. g. uz pretisak Katekizma iz 1561. g. dipl. ing. Doris Flego, Buzet, pod naslovom Gradska šetališta i vrtovi starog grada Bu-

zet piše o nasadima izvan i unutar gradskih obrambenih zidova. Vladimir Finderle, Sv. Martin u prilogu Svetomartičani u Makedoniji i Baranji opisuje put dviju obitelji iz Sv. Martina poslije prvog svjetskog rata (1914-1918) u potrazi za uvjetima života. Božo Jakovljević, Buzet, piše o izvorištu rijeke Mirne i selima uz bujice Dragu i Rečinu. U tom području su i Kotli, selo ruralni spomenik kulture. Jedna od pritoka Mirne je i Bračana i kraj od izvora do ušća ove rječice.

Alojz Čargonja i Dario Krivičić iz Buzeta u prilogu Ljekovito bilje sjeverne Istre izabrali su 24 nove ljekovite biljke kao nastavak već toliko opisanih biljaka u Zborniku 20. Uz opis i slike navode se nalazišta, stanište, ljekoviti sastav i ljekovito djelovanje bilja koje raste u zavičaju. Gordana Čalić Šverko, dipl. sociolog (Glas Istra Buzet), novinarka, opisuje nekoliko narodnih običaja i potreba njihova očuvanja.

U poglavlju Literarni prilozi, svojim su radovima, prozom i pjesmama zastupljeni: Fedor Putinja, Miroslav Sinčić, Milena Rušnjak-Draščić, Daniele Sirotić, Emil Draščić i Snježana Markežić, a za poglavlje Prikazi, napisali su priloge: Mirjana Pavletić, Narodno sveučilište Buzet (Kulturni život Bužeštine tijekom 1996. g.), Miroslav Sinčić, Pula (Poticajan nakladnički pot-hvat), prikaz knjige Božo Jakovljević (Biografski leksikon Bužeštine i općine Lanišće), Mladenka Hammer, Povijesni arhiv Pazin (Emil Draščić, Rijeke teku u sva-nuće), Nataša Stipanov, Rijeka (Izložba Harija Ivančića u Galeriji "Laval" na Trsatskoj gradini), Božo Jakovljević (Sedmi svezak "Annalesa") i Gordana Čalić Šverko (Darko Darovec, Kostel Petrapilosa, predstavljanje knjige). U knjizi se nalazi već ustaljen prilaz Zaštite spomenika kulturne baštine. Posebno poglavlje najnovijeg Zbornika je Sport s priložima Miljenko Baltić, Rukomet se vratio u Buzet i Čedomir Žulić, Buzetsko boćanje u usponu.

Buzetski zbornik, knjigu 23. izdalo je d.o.o. "Josip Turčinović" Pazin, a suizdavači su Katedra Čakavskog sabora Buzet i Narodno sveučilište "A. Vivoda" Buzet, a urednici ovoga broja su Anton Hek, Božo Jakovljević (glavni i odgovorni urednik) i Miroslav Sinčić.

Božo Jakovljević

Darko Darovec: KOSTEL PETRAPILOSA.
Pazin-Buzet, 1996, 100 strani

Odlazeći iz Buzetske kotline prema zapadu niz rijeku Mirnu, nakon šest kilometara, u Mirnu s desne strane ulijeva se rijeka Bračana, koja izvire u Sloveniji istočno od Gradina nedaleko Peroji. Dva kilometra prije ušća Bračane na njezinoj desnoj obali stoje ruševine dvorca Petrapilose (Kosmati Kamen).

Današnje imponantne ruševine srednjovjekovnog kaštela ukazuju na karakteristične oblike utvrde gotičkog razdoblja, ali i prepletenosti nekoliko stilova među kojima su i ruševine romaničke crkve Sv. Marije Magdalene u kojoj se služba božja održavala do 1793. godine. Život u kaštelu prestao je ranije.

Napušteni kaštel se je sve više urušavao, a spomen na tvrđavu ostao je sačuvan u pisanim dokumentima i u usmenoj predaji.

O Petrapilose, najvećem mletačkom feudalnom posjedu u Istri postoje bogati izvori, posebno o gospodarima Gravisi. Čak 12 sačuvanih mapa dokumenata spominje Alberto Pucer, pišući o izvorima za povijest feuda u obiteljskom fondu Gravisi u Pokrajinskom arhivu Koper (Buzetski zbornik, knjiga 13, 1989).

Kao studentu povijesti, Koparčanu Darku Darovecu prijali su nedjeljni izleti i obilazak povijesnih mjesta, pa tako i ruševine Petrapilose. Znatiželju je zadovoljio kao djelatnik Pokrajinskog arhiva u Kopru pa je tako nastala ova knjižica vrijedna za čitav kraj.

U uvodu autor piše o geografskom položaju posjeda, a prikazom prapovijesti ovog dijela unutrašnje Istre dokazuje da je ovaj dio u prethistoriji bio razmjerno gusto naseljen.

Utvrda Petrapilose spominje se početkom 11. stoljeća. Navodi je povjesničar Carlo De Franceschi pišući da je 1002. g. vojvoda Henrik darovao utvrdu "RUVIN" blizu gornje Mirne akvilejskom patrijarhu. Od imena "Ruvini" u njemačkim se pisanim izvorima tvrđava naziva Rauenstein, a otud u latinskim izvorima ime "Petra Pilose", na hrvatskom jeziku Kosmati Kamen ili Kostel. Zbog položaja koji je zauzimala, iz kule se je lako mogao nadzirati put, putnici i teret koji je iz sjevernih dijelova Istre, preko Buzeta, dolinom Mirne, srednjom Istrom, vodio prema moru. Onda je vjerojatno prevožena i roba koja se je zamjenjivala, prodavala i kupovala u obalnim mjestima.

Vazali akvilejskog patrijarha, korisnici utvrde obično uz svoje krsno ime stavljaju naziv utvrde što im pobliže određuje identitet. Tako u 13. stoljeću, 1264. godine, u dvije isprave, u kojima se određuju odnosi patrijarha i goričkih grofova, pojavljuje se naziv "Henricus de Petra Pilosa".

Iako su kostelski feudanci bili vazali patrijarha, oni bi čak u pravilu u sukobima patrijarha s goričkim grofovima stajali na strani ovih drugih. Dr. Danilo Klen vjeruje da su takvi odnosi posljedica osobnih interesa, pa zato navodi primjer kada feudanci Petrapilose ubijaju vazala BIAKVINIA iz Momjana. No nedugo potom, KONON, brat ubijenog 1274. godine, uz pomoć goričkog grofa, zauzima Kostel, ruši ga, a braći Karsemanu i Henriku, dao je odsjeci glave. Kostelska je utvrda brzo ponovno podignuta, a njezini feudanci u to vrijeme drže Grožnjan i Salež. Feudanci Kostela i dalje su nesigurni vazali patrijarha.

Od 1310. godine Kostel je sjedište "markiza", za-